

І. В. Кухар,
аспірант навчально-наукового виробничого центру,
Національного університету цивільного захисту України, м. Харків, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0008-2525-3684>

DOI: 10.32702/2306-6814.2024.19.233

ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

I. Kukhar,
PhD student of Training, Research and Production Center,
National University of Civil Defence of Ukraine, Kharkiv

FEATURES OF THE CURRENT STATE POLICY OF UKRAINE IN THE FIELD OF HEALTH CARE

В статті досліджені особливості сучасної державної політики України у сфері охорони здоров'я. Йдеться про безпосереднє створення концептуальних основ системи гарантій прав і свобод людини і громадянина в цілому, і безпосередньо гарантій права людини на охорону здоров'я.

Загальновизнаним стало розуміння "здоров'я", як абсолютній цінності людини. Даність зумовила сучасне засадниче його значення для усієї системи загальнолюдських цінностей і його ролі в реалізації людиною своїх прав і свобод. При цьому, такими ціннісними категоріями виступають не лише біологічний стан людини, але і соціальні умови громадського життя. В цілому, критерії якості здоров'я людини стали джерелом і обґрунтуванням формування сучасних стандартів рівня суспільства. Йдеться про життєво важливі параметри відповідності місця існування людини з її індивідуальними потребами.

Виходячи з того, що зв'язку суспільства, держави і індивіда в їх економічному, політичному, соціальному прояві є взаємозалежними і взаємновпливаючими, то рівень забезпеченості права людини на охорону здоров'я і медичну допомогу виступає індикатором цих процесів і відбиває їх особливості в конкретних умовах і в конкретних історичних подіях.

Визнаючи взаємозалежний і взаємновпливаючий зв'язок суспільства, держави і індивіда в їх економічному, політичному, соціальному прояві, рівень забезпеченості права людини на охорону здоров'я і медичну допомогу, виступає індикатором цих процесів, що відбиває їх особливості в конкретних умовах, і в конкретних історичних події.

При цьому, якість забезпечення права на охорону здоров'я і медичну допомогу істотно варіює в часі і просторі. Йдеться про закономірність залежності показників громадського здоров'я від рівня економічного розвитку конкретної території проживання людини. Великою мірою громадське здоров'я залежить від медико-демографічній обстановки сформованої політичними і соціально-економічними умовами держави і суспільства, а їх позитивні або негативні зміни є реакцією на зміни політичній, економічній, соціальній обстановці в країні.

В той же час, обумовлювані якісно нові зв'язки людини, суспільства і держави, у сфері охорони здоров'я впливають на зміну і самого статусу людини. Його статичне положення носія прав і свобод, споживача створюваного державою механізму їх забезпечення і захисту, переходить в активне положення цього статусу. У людини формується обов'язок по відношенню до своїх прав, виробляється відповідальність за їх реалізацію і захист. Сама людина стає активним суб'єктом забезпечення і задоволення своїх прав і свобод.

The article examines the peculiarities of the modern state policy of Ukraine in the field of health care. It is about the direct creation of the conceptual foundations of the system of guarantees of the rights and freedoms of a person and the citizen as a whole, and directly the guarantees of the human right to health care.

The understanding of "health" as the absolute value of a person has become universally recognized. This fact determined its modern fundamental importance for the entire system of universal human values and its role in the realization by man of his rights and freedoms. At the same time, such value categories are not only the biological state of a person, but also the social conditions of public life. In general, the criteria of the quality of human health became the source and justification for the formation of modern standards at the level of society. It is about the vital parameters of matching a person's place of residence with his individual needs.

Based on the fact that the relationship between society, the state and the individual in their economic, political, and social manifestations are interdependent and mutually influencing, the level of provision of the human right to health care and medical care acts as an indicator of these processes and reflects their peculiarities in specific conditions and in specific historical events.

Recognizing the interdependent and mutually influencing relationship of society, the state and the individual in their economic, political, social manifestation, the level of provision of the human right to health care and medical care acts as an indicator of these processes, which reflects their peculiarities in specific conditions and in specific historical events.

At the same time, the quality of ensuring the right to health care and medical care varies significantly in time and space. It is about the regularity of the dependence of public health indicators on the level of economic development of a specific area of human residence. To a large extent, public health depends on the medico-demographic situation formed by the political and socio-economic conditions of the state and society, and their positive or negative changes are a reaction to changes in the political, economic, and social situation in the country.

At the same time, qualitatively new relations between man, society and the state in the field of health care affect the change of the status of man itself. His static position of the bearer of rights and freedoms, the consumer of the mechanism of their provision and protection created by the state, turns into an active position of this status. A person develops a duty in relation to his rights, develops responsibility for their implementation and protection. The person himself becomes an active subject of ensuring and satisfying his rights and freedoms.

Ключові слова: державне регулювання, державна політика, державні механізми, охорона здоров'я, право на охорону здоров'я, соціальна політика.

Key words: state regulation, state policy, state mechanisms, health care, right to health care, social policy.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Успішне вирішення соціально-економічних та політичних проблем розвитку України, напружений процес оновлення всіх сфер життєдіяльності нашого суспільства на засадах демократизму великою мірою залежить від зваженої, науково обгрунтованої державної політики. Державна політика України в галузі охорони здоров'я — це комплекс прийнятих загальнодержавних рішень чи взятих зобов'язань щодо збереження та зміцнення фізичного і психічного здоров'я та соціального благополуччя населення держави як найважливішої складової її національного багатства шляхом реалі-

зації сукупності політичних, організаційних, економічних, правових, соціальних, культурних, наукових та медичних заходів з метою збереження генофонду української нації, її гуманітарного потенціалу та врахування вимог нинішнього і майбутніх поколінь, в інтересах як конкретної людини (особистості), так і суспільства в цілому.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Проблеми державного управління, зокрема, в сфері охорони здоров'я досліджують вчені В.Б. Дейч, Г.В. Атаманчук, А.Ф. Мельник, Н.Н. Нижник, М.М. Білінська. Але аналіз науково-теоретичних праць згаданих вище вчених дав змогу дійти висновку, що існують проблемні

питання, які потребують уточнення. Зазначені аспекти державного управління зумовлюють наукові пошуки визначення пріоритетних напрямів державної політики саме у цій надзвичайно важливій для суспільства сфері.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою статті є висвітлення особливостей сучасної державної політики України у сфері охорони здоров'я.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Розвиток сучасних суспільно-правових стосунків характеризується все більшою увагою до прав і свобод людини, визнанні їх виняткової цінності, природності і невід'ємності, відповідності людській природі.

Проте, якщо проголошення і юридизація засадничих прав і свобод людини і громадянина, формування фундаментальних основ їх забезпечення стали політико-правовою реальністю, то положення відносно їх повного забезпечення ще далекі від рівня декларативних. При цьому, по існуючій в міжнародно-правовій практиці точки зору, законодавче визначення прав і свобод людини не є абсолютно реальною основою їх реалізації. Для цього потрібно ряд умов, найважливіші з яких зводяться до реального забезпечення прав і свобод людини, як певної дієвої системи заходів політичного, економічного, правового, соціально-культурного, наукового і іншого характеру. Інтереси особи вимагають повного і усеосяжного забезпечення конституційних прав і свобод, створення середовища її особистої безпеки, в поступальному підвищенні якості і рівня життя. При цьому, ця система заходів, як певна сукупність збалансованих інтересів особи, суспільства і держави, ставить перед собою мету задоволення не лише потреб і інтересів особи, але і одночасно відстоювання і захист інтересів держави і суспільства в цілому.

Так в "Стратегії національної безпеки України" національними інтересами і стратегічними національними пріоритетами, в одному ряду зі зміцненням оборони країни, зміцненням національної злагоди, політичної і соціальної стабільності, розвитком демократичних інститутів, визначено "підвищення якості життя, зміцнення здоров'я населення, забезпечення стабільного демографічного розвитку країни" [2, с. 149].

Сучасна наука, вивчаючи теоретико-правову спадщину і сучасну правову реальність, цілком справедливо сформулювала ті витоки, які сформували нинішній правовий стан людини, характер держави, її взаємовідносини з громадянами. Йдеться про визнання і прийняття прав людини, як ціннісної системи матеріальних і духовних благ, без яких неможливі нормальна життєдіяльність людини, вільний вибір і самовизначення, реалізація цивільних інтересів. Метою держави, при цьому, визначається захист прав і свобод людини і громадянина від будь-яких протиправних посягань.

У цьому контексті актуальними є сучасні підходи до розуміння забезпечення прав і свобод людини, і передусім її засадничих, життєво-важливих прав — "права на життя, право на охорону здоров'я і медичну допомогу" [1].

Сучасна наука, усіма своїми методами і засобами, однозначно визначила фундаментальне значення цих

прав людини, розкрила їх ціннісне значення для конкретної людини і суспільства в цілому, довела безпосередній вплив рівня захисту і забезпеченості наданого права на розвиток і безпеку держави. При цьому, слід підкреслити, що десятиліттями вітчизняна правова наука концентрувала свою увагу на дослідженнях теоретичної бази для аналізу змісту конкретних видів прав і їх груп, на вивченні різних способів і механізмів забезпечення їх реалізації.

При цьому багатогранність поняття права на охорону здоров'я і медичну допомогу викликає необхідність розгляду, з сучасних позицій, безлічі складових і дій інших секторів суспільства, що, у свою чергу, актуалізує розвиток теоретико-методологічних основ оцінки державної політики у сфері охорони здоров'я.

У цьому контексті, на нашу думку, важливо відмітити, що Конституція визнає право людини на життя, право на охорону здоров'я і медичну допомогу як основні, не передбачаючи їх розділення на більш менш значимі. Це дає можливість зробити твердження, що конституційним рівнем затверджені рівноцінність і рівнозначність даних прав, підтверджені їх основні властивості — невідчужуваність, не залежність від конкретного правового статусу особи, загальність і природність характеру. На цій підставі ми можемо сказати, що таким чином Конституція заклала необхідну рівновагу даних прав людини і умови її захищеності і забезпечення.

Разом з цим, загальновизнана значущість життя людини і її права на охорону здоров'я, ще не стали абсолютною цінністю, не придбали належної міри гарантованості і захищеності. Саме це і актуалізує сучасні поглиблені наукові дослідження питань і можливостей проблематики прав і свобод людини і їх гарантій, проблем удосконалення правових механізмів реалізації права на життя і охорону здоров'я, визначення правових принципів їх забезпечення, як в площині державного управління, так і усіх громадських наук.

Проте, не можна виключати ті чинники, які на сьогодні мають безпосередній вплив не лише на саму необхідність формування середовища забезпечення права на охорону здоров'я і медичну допомогу, але і на принципи, умови і засоби, які формують це середовище і обумовлюють вибір умов і методів їх функціонування. Суть цього завдання полягає в забезпеченні максимальної відповідності змісту, структури, функцій, методів і відповідності державної політики цілям і вимогам процесам громадського розвитку. Йдеться про державну політику побудови обумовленого середовища і тих ціннісних (ідеологічних) орієнтирів, які визначають принципи її дії і функціонування.

Загальновизнаним стало розуміння "здоров'я", як абсолютної цінності людини. Даність зумовила сучасне засадниче значення "здоров'я" в усій системі загальнолюдських цінностей і його роль в реалізації людиною своїх прав і свобод.

При цьому, такими ціннісними категоріями виступають не лише біологічний стан людини (психофізіологічний стан людини, життя, здоров'я, норма і так далі), але і соціальні умови громадського життя, в яких безпосередньо відбувається формування і розвиток потреб людини.

У сучасній науковій літературі виділені і систематизовані три ціннісні величини здоров'я. Перша безпосередня пов'язана з первинним здоров'ям людини, з саморегуляцією її організму, збалансованістю фізіологічних процесів і максимальною адаптацією. Ця величина визначена як "біологічна". Друга, у свою чергу, сформована об'єднанням різних заходів оцінок соціальної активності людини. Вона встановила, так званий, "соціальний" рівень. Відносно третьої величини, то вона увібрала в себе характеристику здоров'я, як певне заперечення хвороби, як в сенсі її прийняття, так і подолання. Такий підхід визначив прийняття третього рівня як особового (психологічного).

В цілому, ці ціннісні величини здоров'я стали джерелом і науковим обґрунтуванням формування сучасних стандартів рівня життя людини, та і усього суспільства в цілому. У своїй сукупності і значущості, ці ціннісні величини здоров'я можна розглядати як певну синергетичну характеристику, що відбиває чинники, що зумовлюють становище людини в суспільстві — її економічні, політичні, соціальні і ідеологічні характеристики. Прикладом може служити підсумки "Першої міжнародної конференції зі зміцнення здоров'я", що пройшла в жовтні 1986 р. в Оттаві (Канада). Її результатом стало прийняття Оттавської хартії зміцнення здоров'я, в якій закріплено, що "хороше здоров'я є головним ресурсом для соціального і економічного розвитку як суспільства в цілому, так і окремої особи і є найважливішим критерієм якості життя" [5].

У свою чергу, ціннісні величини здоров'я обґрунтували і об'єктивну оцінку реальності якості життя людей, яке акцентується на сукупності умов, що забезпечують (чи що не забезпечують) комплекс умов життєдіяльності людини і суспільства в цілому. Йдеться про життєво важливих параметрах відповідності місця існування людини з її індивідуальними потребами. Ключовими, серед таких можна виділити:

- індивідуальний статус особи і рівень забезпеченості її свободи; етико-правові захисні норми основних прав і свобод людини, і особи в цілому;

- соціально-медичні норми забезпечення права людини на життя, права на охорону здоров'я і медичну допомогу;

- якісна характеристика зайнятості працездатного населення і соціального захисту непрацездатного населення; культурологічний і освітній рівень людини, і суспільства в цілому.

Слід підкреслити, за останній час зростає важливість і значення, так званого показника "самозахисної" поведінки населення. Цей показник покликаний формувати реальну картину відношення людей до свого здоров'я, до здоров'я своїх дітей і близьких. При цьому, важливими є не стільки самі статистичні дані або "самозахисної" характеристики поведінки людини (населення), скільки породження і зміцнення якісно нових зв'язків людини, суспільства і держави у сфері охорони здоров'я. Слід зробити акцент, що говориться про вироблення і розвиток для держави і суспільства, якісно нових напрямів, що формують і забезпечують, з одного боку їх поступальний розвиток, а з іншого боку — створення необхідних економічних, соціальних, культурних, правових і інших якісно нових умов для цілісно-

го розвитку особистості, формування безпечного життєвого місця його існування і забезпечення конституційних прав на життя, права на охорону здоров'я і медичну допомогу.

Йдеться про принципи забезпечення охорони життя і здоров'я громадян, відбиваючі особливості регульованих громадських стосунків у сфері охорони здоров'я в Україні. Так, засадничі норми викладені в Законі України від 19 листопада 1992 N 2801-XII "Основи законодавства України про охорону здоров'я", це:

- принцип дотримання прав людини у сфері охорони здоров'я і забезпечення пов'язаних з цими правами державних гарантій;

- принцип доступності медичної допомоги;

- принцип неприпустимості відмови в наданні медичної допомоги пацієнтові при загрозі його життю;

- принцип дотримання лікарської таємниці;

- принцип пріоритету профілактичних заходів у сфері охорони здоров'я громадян та ін. [4, с. 75].

На наш погляд, говорячи безпосередньо про право людини на життя, право на охорону здоров'я і медичну допомогу, такий підхід дає можливість людині впливати на якість і міру забезпечуваності її прав. Головним чинником в цьому є усвідомлення людиною не лише природності своїх прав, але і сприйняття ціннісної величини цих прав в стосунках з державою. А так само своїй ролі у безпосередній реалізації обумовлених прав, впливу на обставини, що обмежують або припиняють реалізацію, в забезпеченні їх захисту, а у разі порушення — відновленні порушених прав.

Прийняття людини активним суб'єктом забезпечення і захисту своїх прав, формує її статус як гаранта. Виходячи з певної незалежності громадянина, як носія основних прав і свобод, то йдеться про правові можливості користування своїми правами і свободами за власним розсудом і без якого-небудь втручання, з урахуванням правових повноважень по здійсненню певних дій з їх захисту, а так само про правові можливості недопущення порушення своїх прав і свобод; про правові засоби відновлення порушених прав [3, с. 24].

Це властивості і якості, які забезпечують ефективність діяльності людини як гаранта своїх прав. Тут доцільно виділити: оволодіння людиною певною культурою здорового способу життя і на її основі сформулювати особисту активну позицію відносно відстоювання і захисту свого права на охорону здоров'я; напроцювання навичок користування своїми правами, виконання обов'язків у сфері охорони здоров'я, виховання уміння особи реалізувати свої права в реаліях громадського життя, в умовах єдності прав і обов'язків, свободи вибору, самовизначення і відповідальності перед суспільством і своїми співгромадянами.

ВИСНОВКИ З ПРОВЕДЕНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ЦЬОМУ НАПРЯМІ

Таким чином, можна зробити висновок, що забезпеченням права людини на життя, права на охорону здоров'я і медичну допомогу є однією із стратегічних цілей сучасного етапу розвитку українського суспільства і держави.

Рівень забезпеченості і захисту даних прав виступає об'єктивним показником і індикатором соціально-економічного стану суспільства і якості життя людей. Вони утворюють економічний ресурс розвитку суспільства, є ключовою умовою відтворення трудового потенціалу, як в якісному, так і в кількісному його прояві. При цьому, слід підкреслити, що якість забезпечення обумовлених прав людини є об'єктивним і усеосяжним показником діяльності держави в цій сфері і якості умов життя людей.

Аналіз сучасної державної політики України у сфері забезпечення права людини на охорону здоров'я, дає можливість зробити висновок, що на сьогодні створена концептуальна основа системи гарантій прав і свобод людини і громадянина в цілому і безпосередньо гарантій права людини на охорону здоров'я. Йдеться про систему умов, засобів, заходів, спрямованих на забезпечення їх здійснення, на їх охорону і захист. При цьому чітко виражений принцип гарантованості прав і свобод людини, яка є одним з принципів правового статусу людини і громадянина.

У основі державної політики України у сфері розвитку гарантій права людини на охорону здоров'я, в основі лежить державний механізм розвитку гарантій права людини на охорону здоров'я. Вивчення цього механізму дало можливість вичленення двох рівнів його розвитку: перший рівень містить в собі розвиток загальної системи гарантій права людини на охорону здоров'я; другий рівень об'єднує в собі систему гарантій спеціальних суб'єктів і цільових напрямів.

Література:

1. Конституція України: закон України від 28.06.1996 № 254к/96 ВР // База даних "Законодавство України" / Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws>
2. Державна політика у сфері охорони здоров'я: кол. моногр.: у 2 ч. / [кол. авт.; упоряд. проф. Я.Ф. Радиш; передм. та заг. ред. проф. М.М. Білинської, проф. Я.Ф. Радиша]. К.: НАДУ, 2013. Ч. 1. 396 с.
3. Коса Т., Литвинова О. Проблема удосконалення екстреної медичної допомоги на різних етапах її надання через призму медичної реформи. Медсестринство. 2020. № 2. С. 23—24.
4. Розвиток громадянського суспільства в Україні: минуле, сучасність, перспективи: [колективна монографія] / [за заг. ред. О.М. Руденко, С.В. Штурхецького]. — Острого: ІГСУ, видавництво Національного університету "Острозька академія", 2014. — 328 с.
5. Ткачук М. Страхова без страху та докору: яка система охорони здоров'я потрібна Україні. Апостроф. 2022. URL: <https://apostrophe.ua/ua/article/society/2022-01-25/strahovaya-bez-straha-i-upreka-kakaya-sistema-zdravoohraneniya-nujna-ukraine/43952> (дата звернення: 03.06.2023).

References:

1. Verkhovna Rada of Ukraine (1996), "The Constitution of Ukraine", available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/en/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80> (Accessed 15 Sept 2024).

2. Bilyns'ka, M.M. and Radysh, Ya.F. (2013), Derzhavna polityka u sferi okhorony zdorov'ia [State policy in the health sector], NADU, Kyiv, Ukraine.

3. Kosa, T. & Lytvynova, O. (2020), "The problem of improving emergency medical care at various stages of its provision through the prism of medical reform", Medsestrynstvo, vol. 2, pp. 23—24.

4. Rudenko, O.M. and Shturkhetyskyi, S.V. (2014), Rozvytok hromadianskoho suspilstva v Ukraini: mynule, suchasnist, perspektyvy [Civil Society Development in Ukraine: Past, Present and Prospects], IHSU, vydavnytstvo Natsionalnoho universytetu "Ostrozka akademiia", Ostroh, Ukraine.

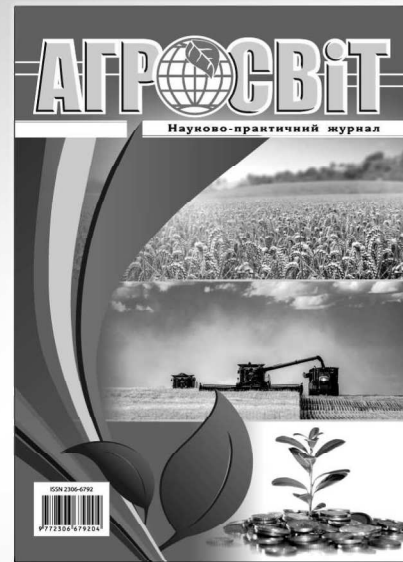
5. Tkachuk, M. (2022), "Insurance without fear and reproach: what health care system is needed in Ukraine", Apostrof, available at: <https://apostrophe.ua/ua/article/society/2022-01-25/strahovaya-bez-straha-i-upreka-kakaya-sistema-zdravoohraneniya-nujna-ukraine/43952> (Accessed 15 Sept 2024).

Стаття надійшла до редакції 27.09.2024 р.

АГРОСВІТ

<https://nauka.com.ua>

Передплатний індекс: 23847

Виходить 24 рази на рік

Журнал включено до переліку наукових фахових видань України з ЕКОНОМІЧНИХ НАУК (Категорія «Б»)

Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292